

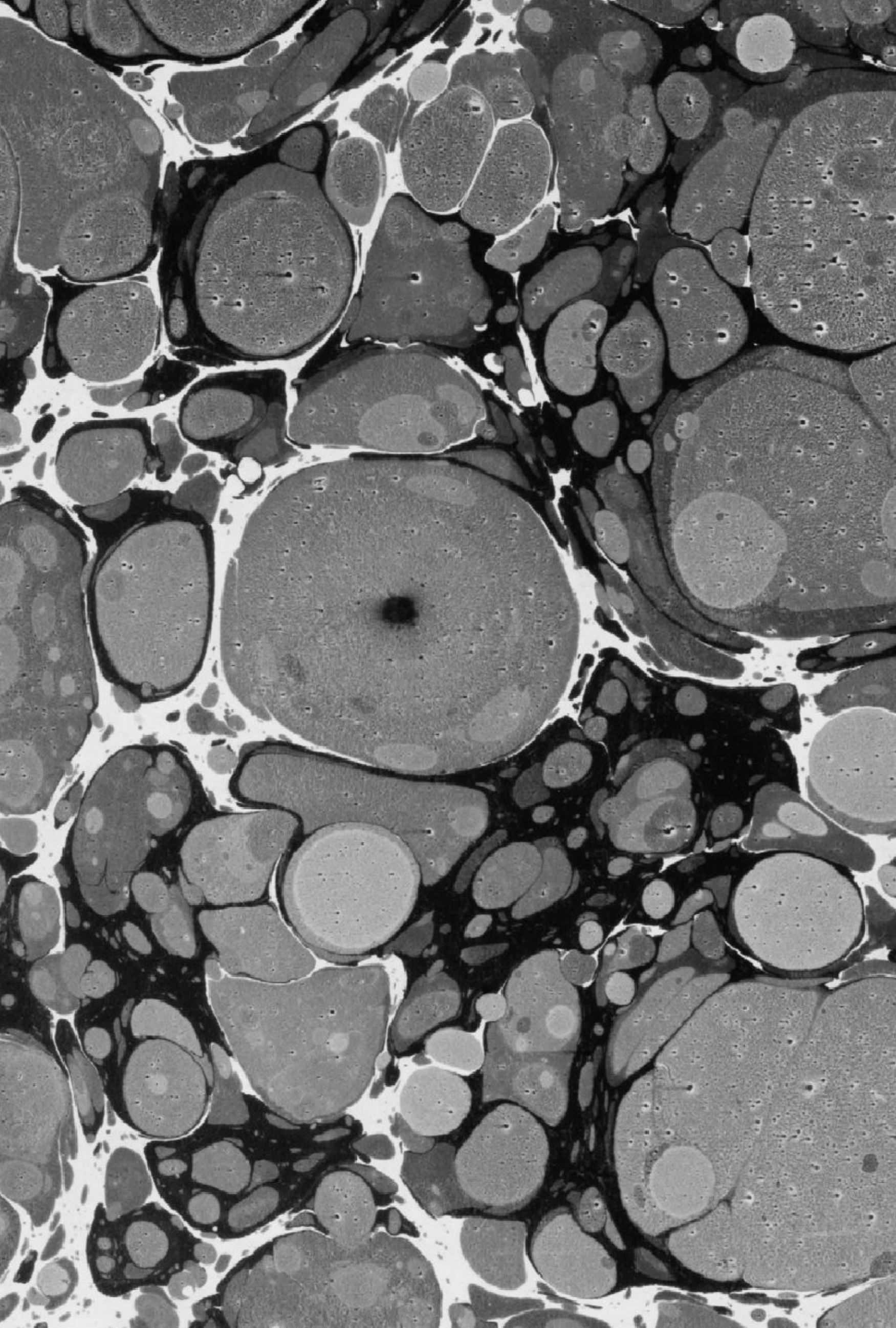
ZESTIG

Ingrid Vander Veken

Zestig

EEN DAGBOEK

MEULENHOF | MANTEAU

Als de dood niet bestaat, bestaat er niets,
dan hebben de dingen geen onderlinge betekenis,
dan heeft wat wij doen geen zin, dan bestaat er
geen geheugen, geen verleden, geen heden.
SUSANNA TAMARO

Zestig is een Harshadgetal.
Het woord harshad komt uit het Sanskriet.
Het betekent 'grote vreugde'.
WIKIPEDIA

Oktober 2007

MAANDAG 15

Er staat iets te gebeuren. Iets wat mijn leven grondig overhoop zal gooien. Ik moet ergens doorheen - een dal. Of ergens overheen - een berg.

Al maanden gonst het rond mijn kop, in alle mogelijke toonaarden. Plagerig, spottend, meewarig, bewonderend, soms ook met een zeker ontzag. Geen vriend of verwant die mij er niet attent op maakt. Zelfs tot mijn bejaarde moeder is het nieuws doorgedrongen. Haar parkinson en steeds kortere geheugen verbleken bij de kwaal die er nu aankomt: het bezit van een zestigjarige dochter.

De enige die er niet bij stilstaat, ben ik. Mij laat het Siberisch, ik vind er niks aan. Ik ben al eens dertig en veertig en vijftig geworden. En zo bijzonder was dat ook weer niet, toch niet meer dan het jaar ervoor of erna. Waarom zou het dan nu anders zijn?

Maar ik mag dan niet van het stilstaanderige type zijn, van het nieuwsgierige ben ik wel. Zo langzamerhand wil ik het ook wel eens weten, wat er zo bijzonder is aan zestig. Ik ga naar de boekenkast, kantel uit het rek met onbeschreven schriften een groot zwartlinnen cahier, schroef de dop van mijn vulpen. Ik geef mezelf ruwweg een jaar - de helft om het te worden, de helft om het te zijn. De rest is om verder te gaan.

DINSDAG 16

Vier jaar. Ik zit in het kleuterklasje bij de zusters Maricolen. We maken collages uit huis-aan-huiscatalogi. De duffe geur van het glanzende papier, de scherpe geur van de melkwitte lijm. Het schaaftje met de botte punten: kleuters mogen zich niet kwetsen.

Negenenvijftig jaar. Mijn witte zolderkamer is het klasje, geen non die mij hier op de vingers kijkt. Leven, lezen, luisteren. Kribbelen, knippen, plakken. Mezelf plunderen en om me heen plunderen. Alles mag!

Hetzelfde onbevangen plezier van toen. Met als toegevoegde waarde het besef dat het niet zonder kwetsen kan. Allicht zal ik in vingers snijden. Die van anderen. De mijne.

Een dagboek, dus. Van een jaar als elk ander, of misschien juist niet. Met alertheid voor alles wat draait rond zestig, het worden en het zijn. Of mag het ook een beetje meer zijn, mijnheer/mevrouw: niet enkel mijn zestig, en niet enkel zestig? Maar ouder worden in het algemeen, in een wereld die daar liefst van weggijkt, maar er met zijn neus op wordt geduwd als een hond op een drol.

De spreidstand tussen het ideaal van de jeugd en de realiteit van de vergrijzing. Toen ik klassiek ballet volgde was de *grand écart* al niet mijn sterkste kant. Maar aan deze spagaat valt niet te ontsnappen. Vergrijzing, ik? Dat is een geheim tussen mijn kapper en mij. Jeugd, ik? Dat is niet eens een geheim tussen mijn spiegel en mij.

WOENSDAG 17

In Gent wordt *De spoken van Jef Geeraerts* gepresenteerd, het boek dat Eleonore gepuurd heeft uit boeken, knipsels, gesprekken. Was er graag bij geweest, maar dat lukt helaas niet omdat ik zowel vanavond als morgenochtend een lezing moet houden. Moeder met gebroken pols wil graag mee naar de avondlezing en ontpopt zich tot levende reclame voor haar dochter, door op de tweede rij vervaarlijk overhellend in slaap te vallen en pas weer wakker te schieten bij het applaus, gevolgd door een glaasje wijn. Laat er evenwel geen misverstand over bestaan: mijn zevenentachtigjarige

moeder is uiterst charmant, het bibliotheekpersoneel omringt haar met attenties, en achteraf in de auto verzekert zij mij dat dit een heerlijke avond was.

DONDERDAG 18

Krijg na de ochtendlezing alle plantjes mee die op de bibliotheektafels stonden. Tussen het publiek zit componist Raoul De Smet, die ik als recensente leerde kennen toen hij voor het Ankerruithheater de muziek schreef van een opera over Ulrike Meinhof. Het libretto was van wijlen Leo Geerts, auteur en criticus met een onverbiddelijke pen maar een minzaam hart. Een theater dat uitsluitend Vlaamse creaties programmeerde, je kan het je vandaag nauwelijks voorstellen.

Jan Fabre bracht er zijn allereerste voorstelling, *Teater geschreven met een 'k' is een Kater*. Of ik ook eens niet kwam kijken naar het Sint-Andrieskwartier, in een galerie stond een installatie van hem? Het waren grote woorden voor het smoezelige benedenkamertje, de serie bengelende muntstukken, de totale afwezigheid van publiek. Ik stond erop te gapen, maar met een niet te stuiten woordenvloed trok Jan mij zijn wereld binnen. Ook beelden zijn taal, ook hun spraak kan je leren. Ik ging kijken, en ben blijven kijken.

Kijk nu door het dakraam van mijn werkkamer. De boom in de tuin aan de overkant verliest zijn bladeren. Achter deze schrijftafel zal ik een jaar lang bladeren bij elkaar harken. Als ik die allemaal naast elkaar leg, zal ik dan een robotfoto zien van een vrouw van zestig? Zal deze herfstsonate mij het antwoord geven op een vraag die ik me tot voor kort niet stelde? Zal ze mij leren hoe het is om niet na elke zomer, maar na die ene zomer in je leven voluit herfst te zijn?

In de discussie rond etnie, godsdienst en discriminatie is *Les Identités meurtrières* zowat mijn bijbel. Aan talloze vrienden en kennissen heb ik dit boek van Amin Maalouf aangeraden of cadeau gedaan. Volgens de Libanese schrijver bestaat er niet zoiets als zuivere identiteit en is het dodelijk die aan iemand toe te schrijven. Een identiteit is per definitie patchwork, ieder heeft het recht zijn lapjes te kiezen en te koesteren. Zo bekeken is 'een vrouw van zestig' net zo goed een moordende identiteit.

VRIJDAG 19

Op het stuur van mijn fiets zit een knalrode claxon. Die heb ik meegebracht uit Luxor, waar ik voor het eerst zo'n malle belvariatie zag. Ze prijkte op het versleten rijwiel van een al even versleten Egyptenaar. Het was liefde op het eerste gezicht (de claxon!).

Waar ik voorbij toeter, kijken andere fietsers verstoord om zich heen en liggen voetgangers en wegwerkers in een deuk. Maar de opmars van de claxons is niet te stuiten, weet ik nu wel zeker, want tegen het hek van het park stond vandaag nóg een fiets mét. Maar dan aangedreven door een peertje in de vorm van *Winnie the Pooh*.

Elke dag trap ik naar het park. Daar maak ik een wandeling van een halfuur, altijd dezelfde lus. Omdat ik daar niet bij hoef na te denken, zodat mijn hoofd vrij blijft voor andere gedachten. Maar ook omdat je aan dezelfde bomen en struiken beter de verandering van de seizoenen afleest.

Het stelt weinig voor, maar mij verschaft het intens genot. Genieten van kleine dingen is iets wat je leert met het ouder worden, zegt men. Veronderstel dat ik dan oud geboren ben, want ik ben er altijd al goed in geweest.

En gelukkig maar. Het park is mijn Klein Buitenland. De verre reizen waar ik zo aan verslingerd ben, zijn op de

lange baan geschoven of afgelast. De hoge frequentie van ziekte en dood in familiekring hebben van mij een expert gemaakt in annuleringsverzekeringen. Helaas wist die vaardigheid mijn verlangen naar Grote Buitenlanden niet uit.

ZATERDAG 20

Moslimes moeten zich bedekken om de begeerte van mannen niet op te wekken, heet het in *De Weg naar Mekka*, de Canvas-reeks van Jan Leyers. Op de Dove-kalender gaat een trits rijpe vrouwen bloot, als statement tegen de babecultuur waarin alleen jonge en slanke vrouwen begeerlijk zijn. In het eerste geval bedekken alle vrouwen zich, ook degene die niet langer geacht worden begeerlijk te zijn. In het tweede geval onthullen zich ook die vrouwen, die niet langer geacht worden begeerlijk te zijn. Als ik mij noch bedek noch onthul, hoe begeerlijk ben ik dan?

Meer kalendernieuws. Patrick Janssens laat de blootkalender van de Antwerpse brandweermannen van de muur halen, maar belooft dat hij die van de Antwerpse cafémadammen in het stadhuis zal hangen. Zoek de Vijf Verschillen.

Etentje bij vrienden. Steeds vaker gaan de gesprekken over de zorg voor ouders. Als de vrienden dapper zijn, gaat het ook over de volgenden in de rij: zij. Als ze eerlijk zijn, ook over hoe bang ze daar voor zijn.

ZONDAG 21

Wakker, nat van tranen. P. is dood. Ik ren naar buiten, de buurvrouw houdt me tegen en vraagt of ik bij Delhaize die beschimmelde kaas heb kunnen ruilen. Bel naar mijn moeder, die niet luistert maar blijft doorratelen over haar gsm, en belooft dat ik voor haar een nieuwe simkaart zal gaan

kopen. Pas als er een stilte valt, weet ik dat het tijd is voor de woorden die het onherroepelijk zullen vastleggen: P. is dood. Waarna ik uitbarst in huilen, als een klein kind. En wakker word, met P. naast me. Dat hij dood was, en het leven verderging. En dat ik dat niet wilde. Geen van beide.

MAANDAG 22

Stoofperen, zegt moeder. Goede, harde stoofperen. En een paar blauwe pruimen met pit. Ze geeft me haar bestelling door.

En hoe ga je die schillen en ontpitten, vraag ik. Verbaasd kijkt ze naar haar rechterarm die al een maand in dat gips zit waar ze zo op sakkert. Koppig schouderophalen: 'Dat ga ik láten doen!'

Een stoofpotje van peren, en blauwe pruimen, zegt haar langetermijngeheugen. En haar kortetermijngeheugen is er niet om daartegen te protesteren. Die gipsarm heeft ze niet, wil ze niet hebben. Zij is geen zevenentachtig, zij breekt niets.

DINSDAG 23

Kiezen is een kwelling. Toch voor een gulzige allesvreter. Ben een en/en-, geen of/of-mens. Ook op het vlak van genot en kunst zijn enge identiteiten moordend. Maar vandaag moet ik wel, want Canvas wil voor *DagBoek* weten welk boek van het voorbije jaar mij het meest is bijgebleven.

Kies *Verloren. Op zoek naar zes van de zes miljoen* van Daniel Mendelsohn. De eerste zin alleen al: 'Toen ik een jaar of zeven was, gebeurde het vaak dat ik een kamer binnenkwam, en mensen begonnen te huilen als ze mij zagen.' De zes miljoen zijn de Joden die zijn omgekomen tijdens de Holocaust. De zes: zijn oudoom, diens vrouw en vier dochters.

Dit is, ondanks de gruwel, een prachtig boek. Zo aangrijpend hoe Mendelssohn het grote zichtbaar maakt aan de hand van het kleine. De eerste aardbeien die de oudoom altijd meebracht, de mooie benen van een van de dochters. Zijn zoektocht naar hoe deze mensen zijn gestorven, komt uit bij hoe ze hebben geleefd. Bij de vraag of ze gelukkig waren, voor dat geluk hun zo brutaal werd ontnomen.

Hoeveel genadelozer kan het besef van massaal verloren kostbaarheid worden aangescherpt? Want natuurlijk waren aan elk van die zes miljoen zulke onthutsend futiele details verbonden. En omgekeerd: stond achter de vernietigingsmachine een individuele mens die de trekker overhaalde, die de deur van de beestenwagon dichtschoof. Zelden was het persoonlijke zo politiek als in deze wrede, stuitende anonimiteit.

WOENSDAG 24

Op een woord botsen. Een woord dat je kende, maar waarvan je plots de schoonheid ontdekt. Een woord als: troosteloosheid. En dat soort woorden dan kunnen verwerken in een tekst, zoals je bloemen schikt in een vaas of mooie objecten in een interieur. Zinnelijk genot: zie ze daar staan. De troost van troosteloosheid.

Alles verjongt. Enkele jaren geleden is het begonnen. Twintigers op de redactie van de krant, geen boegbeelden meer. Vereniging vraagt je om haar jaarboek te schrijven, maar opteert in extremis voor een jongere kandidaat. En zegt er met vanzelfsprekende openheid bij dat leeftijd daarbij de beslissende factor was. De vriendin aan wie ik het vertelde, was tot in het diepst van haar ziel geschokt. Ik niet zozeer - vond het ook nogal vanzelfsprekend.

Alles verjongt, en dus ook PEN Vlaanderen. Met een voorzitter die zestig is (Geert van Istendael) en een ondervoorzitster die het wordt (ik), is het tijd om voor opvolgers te zorgen. Met nadruk is daartoe op de jongste Algemene Vergadering besloten. Wim Geysen, Jeroen Theunissen en Bart Van Loo krijgen een zitje in het bestuur.

Op de eerste vergadering schrikken de groentjes: we gaan hen toch niet meteen aan hun lot overlaten? Hun schrik blijkt aangewakkerd door de charme van het vergaderlokaal. Inderdaad, de gezelligheidsgraad van het café is méér dan omgekeerd evenredig met de praktische ligging aan het station van Berchem, en het bovenzaaltje is nog véél afgeleefder dan het café zelf. In een decor als dit ogen zelfs grijzende bestuursleden te jong om op te stappen. Misschien hadden we eerst het vergaderlokaal moeten verjongen en dan pas het bestuur.

DONDERDAG 25

Eerste les van het academiejaar. Vijf jongens en een meisje, op de drempel van het leven. En een juf, blij dat haar vergaarbak geen vergeetput is, maar ergens toe dient. Ik word geacht de studenten van de Hogeschool, afdeling Woord, wegwijz te maken in culturele verslaggeving.

Deze les is hun enige theoretische, na vandaag moeten ze zelf aan de slag. Naar het theater, een tentoonstelling, de Boekenbeurs... Een verslag, een recensie, een column maken. Elkaar interviewen.

Begin met de vuistregels. Wie wat waar wanneer hoe? Als die vragen zijn beantwoord, zijn ze al halfweg. Dan moet daar nog een eigen mening bij. Daartoe moeten ze goed denken, zo veel mogelijk zien en lezen en leren. Bij de eerste voorbeelden zie ik hen lichtjes wanhopig worden: dit gaan ze nooit kunnen!

Vraag ik te veel van hen? Verwar ik evidentie met ervaring? Gun ik hun wel de tijd om daar evenveel van op te doen als ik? Ben nu al benieuwd hoe ze over enkele maanden zullen zijn. Wat ze zullen hebben uitgevreten met mijn en hun ervaring. Elk jaar opnieuw is dit een boeiend parcours. Hen zien ontbolsteren, zichzelf vinden. Levens in het klein.

VRIJDAG 26

Presentatie van het internationale congres waarmee vzw Payoke in het Elzenveld zijn vijftienvingste verjaardag viert. Een van de hoge gasten is Jacques van Ypersele de Strihou, kabinetschef van het vorstenhuis. Een uitloper van het ophefmakende bezoek dat wijlen koning Boudewijn in 1992 aan de Antwerpse rosse buurt bracht.

P. en ik kwamen in contact met Payoke via een niet meer zo jonge prostituee, die voor maatschappelijk werker studeerde, maar dat in de praktijk al was. Uit haar vroegere clientèle had ze drie oudere gehandicapten overgehouden, die altijd een beroep mochten doen op haar diensten. Zou onze vorst dit ook hebben beschouwd als naastenliefde?

In die beginjaren was Payoke in hoofdzaak actief in de hoerenbuurt van het Antwerpse Schipperskwartier. Vandaag werkt het grensoverschrijdend en ligt de klemtoon op internationale mensenhandel. Zelfs neuken ontsnapt niet aan globalisering.

Let op dat je niet valt, want ik weet niet hoe ik je weer in elkaar moet zetten, had de dokter mijn moeder gewaarschuwd na haar laatste botscan. Ze h ad opgelet en w as niet gevallen, maar met haar rinkelende armbanden achter een stoel blijven haken. Vandaag mag haar gebroken pols ein-

delijk uit het gips. Dokter is opgetogen dat de breuk weer aan elkaar is gegroeid, pols moet wel nog een poosje in een hulpverband. Moeder moet plechtig beloven dat ze het rustig aan zal doen. Rustig, hoe zeg je dat in hyperbedrijvige moedertaal?

ZATERDAG 27

Dat ze absoluut niet haar leeftijd lijkt, zeggen ze. Dat het best meevalt, bedoelen ze. Voor iemand die zo oud is als zij. Want zo oud is ze dus wel.

Botox. Peelings allerhande. Oogcorrecties en facelifts. Ze worden haar aangeboden, met de suggestie dat ze het minstens zou kunnen overwegen. Vooralsnog (?) wint gezond verstand het van haar ijdelheid. Waarom zou ze?

Waarom niet, schokschouderen sommigen. Dat ze zo oud moet durven zijn, zeggen anderen, dat het uit moet zijn met de achterkant van de werkelijkheid te verdoezelen.* Dat het niet moet meevallen en er geen botox aan te pas hoeft te komen, dat ze haar rimpels en verval moet durven tonen. Dat haar meest ongenadige versie de eerlijkste is.

* De anderen zijn veelal jonger en hebben in hoofdzaak ervaring met de voorkant.

Zij wil geen botox. Zij hoeft niet per se mee te vallen. Maar voor ongenadig ouder bedankt ze toch ook. Ze wil gewoon zichzelf zijn, maar dan liefst zichzelf op haar best. Maar wie is dat, zij op haar best? Tijdens haar dagelijkse wandelingen in het park** komt ze daar het dichtstbij in de buurt. Ze kijkt dan beter, denkt beter. Is vaker blij en tevreden.

** In het park staan geen spiegels, maar ze denkt niet dat dat er iets mee te maken heeft.

ZONDAG 28

Klein Buitenland. Bodembedekking van grint en herfstbladeren, bolsters van kastanjes en beukennootjes. Verschillend muziekje onder je voeten.

Op de terugweg fietsen twee tieners me voorbij. Hane-rig wippend op hun mountainbikes, slingerend over fiets-en voetpad. Een gooit een leeg plastic waterflesje in een bushokje. Als we samen bij het rode licht staan, draai ik me om en berisp hem: dat doe je niet, plastic flesjes op straat gooien. Als ik twintig was geweest, hadden ze me uitgela-chen of gepest. Nu slaat de jongen de ogen neer en kijkt beduusd van me weg. Dat respect is alvast winst.

MAANDAG 29

Stiefmoeder belt in paniek. Stiefzusje voor de zoveelste maal opgenomen in het ziekenhuis. Kan geen voedsel meer bin-nenhouden, kotst donkere brij. Wil warm hebben, worden vastgehouden. Eindstation?

Stiefzusje vecht al haar halve leven tegen kanker, met getergd lijf maar wakkere kop. Ze weet meer van haar ziek-te dan het verenigd ziekenhuispersoneel. Leest medisch jargon als aap-noot-mies, wijst op tekortkomingen, eist behandelingen. Laat zich niet afschepen, wordt vreselijk boos, nog bozer. Lastige patiënt, lastig zonder meer. Haar hele korte leven al.

Familie weet daar alles van. Wij ontsnappen als bij won-der aan haar nukken en haar toorn. P. en stiefzusje hebben een zwak voor elkaar, dus moet hij nu met haar praten, hij kan dat het best. Stiefmoeder en ik gaan ondertussen wel tactisch wandelen.

Naar Brugge. Als we in het ziekenhuis aankomen, is het kotsen opgehouden. Er is besloten dat een zenuwknoop zal worden lamgelegd, zodat de pijn ter hoogte van de abdo-

men stopt. Stiefzusje bleek en gelig, maar met flauw glimlachje tussen de kussens. Er is weer iets besloten, er wordt weer wat gedaan. Botox, peelings, oogcorrecties, facelifts?

DINSDAG 30

Opening van de Boekenbeurs. Bots bij de ingang op Bob Mendes. Duizenden bezoekers, maar hij denkt dat hij de oudste is. Dat het heel goed met hem gaat, jazeker, maar het gaat wél voorbij. En dat het zo verrassend is dat ook te zien aan mensen die zoveel jonger zijn dan hij. Behalve aan jou natuurlijk, voegt hij er met zijn geboren charmeursglimlach aan toe. Waarna we nog een poosje staan te kletsen, haren wapperend in de najaarswind. Ooit had zo een verwaaide aanblik iets sexy, bedenk ik. Dat, en voor meisjes afgezakte sokjes.

WOENSDAG 31

Eerste vaststelling, na twee weken dagboek en 3094 weken leven: de tijd heeft me niet aan zekerheden geholpen, en hij is zelf zo vertwijfeld dat daar niet snel verandering in zal komen. Troost me met de gedachte dat twijfels doorgaans boeiender zijn dan zekerheden, dat zij het vormen van een mening wel vertragen maar daarom niet verhinderen. Dat mijn mening niet beter is dan een andere, heb ik altijd beseft. Dat ze niet noodzakelijk slechter is, heb ik moeten leren.

Twijfelen is geen zwaktebod. Twijfelen is wel: minder hard roepen, geen primaire kleuren, een langzamer maar veelkantiger parcours. Als het waar is dat met ouder worden je stem verzwakt, halftinten je meer flatteren, diepgang het wint van snelheid (deels uit wijsheid, deels uit noodzaak), raakt mijn leeftijd misschien eindelijk afgesteld op mijn aard. En omgekeerd.

Twijfelen is ook: blijven zoeken. In zijn memoires vertelt theatereminentie Peter Brook dat hij daar op zijn drieenzeventigste nog altijd mee doorgaat. *Not knowing is not resignation. It is an opening to amazement.* Voor die onwetendheid, die verwondering wil ik gaan.

November 2007

DONDERDAG 1

Moeder hoofdschuddend over onze voortschrijdende leeftijden. 'Als ik eraan denk hoe ik me voelde toen ik vijftig werd!' Hoe dan wel? 'Tja,' zegt ze beverig, met dat almaar zwakker wordende stemmetje van haar, 'daar moest ik toch wel even overheen stappen.' En zestig, dring ik aan, hoe voelde het om zestig te worden? Ze trekt tegelijk haar wenkbrauwen en haar schouders op, haar blik krijgt iets neerbuigends. Er ontsnapt haar een lang, onverschillig 'Pfffffft!' Weet ze het niet meer of vond ze er niets aan?

VRIJDAG 2

Voor bezoekers is de Boekenbeurs auteurs kijken, voor auteurs is het bezoekers kijken, en die zijn met veel meer. Uit een voorbij schuifelend gezin maakt zich een man los, neemt een exemplaar van *Dubbelspoor* van mijn stapeltje, gaat afrekenen aan de kassa en komt terug voor een handtekening. Vraagt niets, zegt niets, behalve zijn naam als hij het boek naar me toeschuift, en doet dat alles met een gedecideerdheid waarvan ik zo perplex sta dat ik sprake-loos gehoorzaam, mijn handtekening zet en het hem teruggeef. Waarna hij zich achter zijn gezin aan haast, dat al enkele stands verder is. Even later herhaalt zich nagenoeg hetzelfde tafereel: ander gezin, andere man, dezelfde zwijgzame gedecideerdheid.

Neem op mijn beurt een *Dubbelspoor* van het stapeltje. Bekijk het van voren, van achteren, binnenin. Waar ligt de verklaring voor dit vreemde gedrag? Ik heb dit boek geschreven, ik zou het moeten weten.

ZATERDAG 3

P. vond dat ik dit moest doen. Deelname aan de rechtstreekse uitzending van *Dubbelcheck*, de actualiteitsquiz van Jan Hautekiet. Twee kandidaten en twee zogenaamd externe breinen, Walter van den Broeck en ikzelf. Vrees dat ik zo vroeg op een zaterdagochtend niet alleen een extern brein bèn, maar ook geen ander brein héb.

Heb sowieso al geen talent voor quizzen. Winnen interesseert me niet en mijn adrenalinepeil gedraagt zich daarnaar. Hoor de helft van de tijd amper de vragen, begin meteen te twijfelen als ik denk dat ik het antwoord ken, duw op verkeerde knoppen en help de tegenpartij aan punten en vind geen van beide erg.

Maar kijk, Nicolas Sarkozy moet een verpletterende indruk op mij hebben gemaakt, want bij de eerste raadselachtige beschrijving zie ik hem zo voor me. Goed voor een fors puntenaantal en finale winst.

‘Zie je wel!’ roept P. triomfantelijk uit als ik thuiskom. Niet ik, maar hij heeft gewonnen. Dat doet hij bij het quizzen altijd.

ZONDAG 4

Halfzeven is een hoogst fatsoenlijk tijdstip. Maar niet voor mij, en zeker geen twee dagen achter elkaar. Ik kom uit een nest van late opblijvers, P. is een nog veel latere opblijver en zelf ben ik ook altijd meer een avond- en nachtmens geweest. Een aanleg die door jarenlange onregelmatige uren in de journalistiek alleen maar is versterkt. Helaas, als verantwoordelijke voor de PEN-Schrijversflat moet ik onze gast naar de Airport Shuttle brengen. Bestaat er niet zoiets als een externe chauffeur?

Altijd een zwak gehad voor weetjes die je anders naar de wereld doen kijken. Lees *Conversations sur l'infini*, een interviewboek van de Franse auteur Jean-Claude Carrière met twee astrofysici. Weetjes worden weten, wereld wordt heelal.

Stijgende verwondering, over de inhoud én over het feit dat ik die begrijp. Dat komt omdat de auteurs in het begin van dit boek een duidelijke afspraak maken: alles zal worden uitgelegd in woorden, niets in cijfers. Als mijn vader hetzelfde had gedaan, was ik misschien toch boekhouder geworden.

Les 1. Partikels met een gelijke elektrische lading kunnen niet bij elkaar komen, dat is in strijd met de ordening van het universum. Maar soms gebeurt dat bij hoge uitzondering toch; dat is dan een opstoot van vrijheid. In de mensengemeenschap vertaalt zo'n opstoot zich in kunst of misdaad. Daarom wordt kunst in totalitaire regimes vaak als misdaad bestempeld. Daarom vinden dweppers echte misdaad soms ook kunst. Vraag van de auteur: is het denkbaar dat er op soortgelijke manier aan de zwaartekracht ontsnapt zou kunnen worden? Antwoord van de wetenschappers: nee, stenen vallen altijd. Astrofysische oneliner.

Les 2. Wij ontlenen ons bestaan aan het samenvallen van deeltjes. Als mijn vorm ophoudt te bestaan, ben ik dood (en vice versa). Kruiste zopas nog in een interview met de Amerikaanse schrijfster Meg Rosoff aan: 'Mensen zien patronen in willekeur, daar zijn we op uit, we kunnen niet anders.' Denk: allicht zien wij vormpjes, wij zien zoals we zijn. Ik ben een gegeneerd vormpje dat op zijn beurt vormpjes genereert. Voel me daar zowel heel nederig als apetrots bij.

MAANDAG 5

Eerste lesopdracht. Met studenten naar de Boekenbeurs voor een polemiek tussen Tom Naegels en Tom Lanoye. Ahmadinejad, Rita Verdonk, Theo van Gogh, Wilders. Extremisme, polarisering, nieuwe politieke correctheid. Europa, de islam, het Vlaams Belang. En natuurlijk de media.

Plaatsvervangende paniek bij de gedachte dat zij dit gesprek straks moeten samenvatten in een kort verslag. Dat er dus nog minder ruimte voor nuance zal overblijven dan in dit debat zelf, dat daar nochtans een zeer lovenswaardige poging toe is. Denk: ik breng hun geen kennis bij, ik geef hun mijn nachtmerries door. Een harde realiteit, verpakt in een andere harde realiteit. Een aantal lijnen, minuten. Een *format*.

DINSDAG 6

Enig kind zijn vond ik maar niks. Gelukkig was daar, toen al, de verbeelding. Ik verzon een zusje, en toen mij op school werd gevraagd waarom dat nooit te zien was, verzon ik voor haar ook een ziekte. Mijn inwonende grootmoeder, bij wie ik om gehakt bedelde als ze balletjes voor de soep maakte, had mij verzekerd dat het levensgevaarlijk was daar te veel van te eten. Dus kreeg mijn zusje wormpjes, en dat heeft ze niet overleefd.

Mijn moeder suggereerde een betere oplossing. Als ik zo nodig een zusje of een broertje wilde, moest ik daar maar voor sparen. Een oudoom, die aan zijn herstel in een Zwitsers sanatorium een hoge vaardigheid in het knutselen van miniatuurchalets had overgehouden, timmerde er voor mij een met mijn naam in houten letters op de gevel en een sleuf in het puntdak. Daar belandde voortaan al mijn spaargeld in, maar toen Villa Ingrid gevuld was tot de nok, was ik nog altijd alleen.

Of ik dan geen hondje mocht? Later, zodra we een huis met een tuintje hebben, beloofde mijn moeder, van wie ik inmiddels had moeten weten hoe onbetrouwbaar ze was. Toen we jaren later verhuisden naar een huis met een tuintje en ik haar herinnerde aan haar belofte, kreeg ik binnen de kortste tijd geen hondje maar een broertje.

Mijn broer is niet alleen een halve generatie jonger dan ik, hij is ook zakenman. En de zaak waar hij nu voor staat is: hoe geef je als alleenstaande vader die niet graag kookt, kinderen over wie je om de week de hoede hebt, in huiselijke sfeer gezond te eten? Hij heeft het nagerekend, zoals een goede zakenman alles narekent: de keren dat hij bij moeder of schoonmoeder gaat dineren niet meegeteld, blijven er tien maaltijden per maand over. Als hij dus tien verschillende gerechten leert koken, is hij uit de zorgen. Elke maand één keer hetzelfde eten, dat moet kunnen.

(Zo hield Henry Miller in zijn Parijse jaren een agenda bij. Dertig adressen, en op elk van die adressen liet hij zich één keer per maand uitnodigen. Dat viel niemand op.)

Een halve generatie jonger, dat scheelt. Zeker bij mannen. Want tot dezelfde vaststelling als mijn broer zijn haast gelijktijdig een aantal van zijn vrienden gekomen. Zo wordt de eerste kookles gepland: een aas in *spaghetti alla carbonara* zal de anderen zijn recept aanleren. Waarna iemand anders een ander beproefd recept, enzovoort. Het is eens iets anders dan snookeren of zaalvoetballen. Wordt vervolgd.

WOENSDAG 7

Nieuwe bril. Geen ogen meer voor rond-de-kloklenzen. Helaas ook geen kop voor brillen. Helemaal niet voor die dunne designbrilletjes van nu. Dan maar voluit, geen ver-

geefse pogingen in doen alsof. Wij brillen! Groot, kloek montuur, in donkerbruin schildpad. Vriend Karel vindt dat ik op Marcel Achard lijk. Hij bedoelt dat als een compliment.

Leesgewoonten. Altijd gelijktijdig een fictie- en een non-fictieboek. Elke dag minstens één gedicht (snoepje voor het slapen gaan!) en een beetje Italiaans. Sedert enkele maanden ook stapels romans en naslagwerken over Bali, voor mijn nieuwe boek. Steevast veel en veel te veel research, voor uiteindelijk slechts enkele bruikbare lijnen.

(Is ook dat een van de kwalijke nawerkingen van jaren journalistiek? *Comment is free, but facts are sacred*: de beroemde uitspraak uit het essay waarmee C.P. Scott in 1921 het honderdjarige bestaan van de krant *The Guardian* en zijn vijftigjarige hoofdredacteurschap vierde. Als jonge redacteurs werden we daar door onze hoofdredacteur, Frans Strieleman, om de haverklap mee om de oren geslagen. Goede hoofdredacteur, denk ik nu.)

Raak er steeds meer van overtuigd dat lezen en praten niet zullen volstaan, dat ik voor dit boek ook echt naar Bali moet. Maar wanneer?

DONDERDAG 8

Doorgaans gaat het goed, maar vandaag loopt het mis. Hele middag zitten wachten op een seintje van de Zuid-Afrikaanse schrijver Charl-Pierre Naudé die, in het kader van een samenwerkingsproject tussen auteurs en grafici, zijn intrek neemt in de Schrijversflat. Zijn vliegtuig is geland, dat heb ik nagetrokken, maar ik kan hem niet bereiken en hij mij blijkbaar ook niet.

In de vooravond telefoon van Peter Holvoet-Hanssen, die betrokken is bij hetzelfde project en zijn collega-dich-

ter eerder in Zuid-Afrika heeft ontmoet. Charl-Pierre was alle gegevens kwijt en is dan maar van het station naar het vlakbij gelegen huisje van Peter gewandeld, want dat adres herinnerde hij zich wel. Daar zit hij nu op me te wachten, en of ik hem dringend kan komen ophalen, want Peter moet zo naar de Boekenbeurs. Hij is niet de enige, ik ook. Spurtonthaal.

VRIJDAG 9

Mooi gezegde uit Indonesië: 'Ik ben 1,52 meter en 's nachts nog kleiner.' Mijn moeder is amper groter, krimpt dag na dag, en zegt: 'Vroeger, toen ik klein was, was ik groot.' Ze bedoelt dat zij als kind, in verhouding tot de andere kinderen, niet zo'n dropje was als wij veronderstellen. Wij, mijn broer en ik, hebben haar nooit anders dan klein gekend. Maar wel: altijd groter willen zijn, of minstens willen lijken.

Beeld: mijn moeder, op haar tenen, op haar hoogste hakken, dansend met mijn 1,90 meter grote vader, die zich over haar heen buigt. Heel hard hun best doen, en toch niet op elkaar afgestemd raken, niet op de dansvloer en niet daarbuiten. Maar daar pas hun conclusies uit getrokken toen ze bijna zeventig waren. Vader verder met jonge vriendin, moeder alleen. Allebei veel gelukkiger zo.

Sta altijd versted van zoveel geknoei met relaties op latere leeftijd. Denk dat ik er de energie niet meer voor zou hebben. Of áls ik die heb, dat ik ze daaraan niet meer zou willen besteden. Omdat ik er vroeger misschien te veel aan heb verspild? Nou nee, niet verspild, want voor geen sikkepit spijt. Uitstekende verstandhouding met niet-officiële exen. De Leerschool van de Liefde. Zo wreed, zo zoet.

ZATERDAG 10

Herfst misschien wel het prachtigste seizoen. Toch in de bomennatuur. En in de mensennatuur? Hoor het mezelf nog aan mijn moeder uitleggen. De schoonheid van een verwelkte lelie. De bruine tinten, de gekrulde bladeren, de weke hangerigheid. Dat het anders was, gaf ik toe, maar dat het toch ook mooi was. De nadrukkelijkheid waarmee ik haar dat jaren geleden verzekerde. Wat ik eigenlijk wilde zeggen was: als jij oud bent, als jij net zo verwelkt zal zijn, zal ik jou nog altijd even mooi vinden als die lelie. Wat ik onbewust gehoopt zal hebben: en na jou, ook mezelf.

Nu zijn we zover. Zij volop die lelie, bij mij de eerste hangerigheid. Verouderen lelies mooier dan vrouwen? Of wordt de verwelking die tot dusver de regel was stilaan een uitzondering? Zijn wij, nu ons de kans wordt geboden een schijn van wit en strak op te houden, schuldig aan onze verkleuring en verweking? Moeten wij ons schamen, ons bedekken, ons verschansen? Zijn verwelkende vrouwen indecent?

Etentje met vrienden uitgesteld, omdat een van de vrouwelijke gasten herstellende is. Van een ooglidcorrectie, blijkt als we bezorgd informeren naar haar gezondheid. Maar dat mag niet hardop worden gezegd en zeker niet te nadrukkelijk worden opgemerkt. Zeggen dat ze er echt fantastisch uitziet mag wel.

Paar weken later vindt uitgesteld etentje plaats. Andere vrouwelijke gast arriveert als eerste. Met zonnebril. Die ze enigszins aarzelend afzet, als we opmerken dat zoveel bescherming binnenshuis niet echt hoeft. Lichtjes rode en gezwollen ogen. Het was echt waar de hel geweest, maar nu was het al veel beter. Al haar zoveel jongere collega's hadden het laten doen, en zij had werkelijk van die zéér afhangerende oogleden...

Dit is geen huis-aan-huisreclame meer, dit zijn de Getuigen van Jehova van de plastische chirurgie! Eerste vrouwelijke gast is actrice, haar uiterlijk maakt deel uit van haar kapitaal. Tweede vrouwelijke gast is een gevreesde columnist, die regelmatig van leer trekt tegen dictatoriale schoonheidsnormen. Er is ook nog een derde vrouwelijke gast, maar aan haar hoeft je niet te zeggen dat ze er fantastisch uitziet, ze straalt uit zichzelf hard genoeg. Ze heeft geen ooglidcorrectie gehad, maar borstkanker overwonnen en haar tieten laten reconstrueren. Die etaleert ze nu trots en royaal in een knalrode jurk.

ZONDAG 11

De culinaire weldaden van de astrofysica. Als het leven op aarde eindig is, als het slechts een etappe is in een groter geheel, wat betekent dan de vorming van een rimpel op een oneindig klein onderdeel van dat leven op aarde? Hoe volstrekt ridicuul is dan het smeren van dure crèmes, hoe volstrekt potsierlijk dit hele cosmetische dodenritueel, dat niet eens meer beseft dat het in wezen een dodenritueel is, een vruchteloos verzet tegen wat niet kan worden tegengehouden. Hoeveel zinvoller is dan niet het eten van een pannenkoek op zondag? Een pannenkoek is zowel verzet tegen als overgave aan eindigheid. Het is alleen maar nu, de ene helft met suiker en de andere met chocolade.

MAANDAG 12

Ze duiken almaar meer op. Ziekten met namen, die niet zo lang geleden nog onbekend waren. Vriend leeft al jaren zeer aanvaardbaar met een kwaal waarvan hij weet dat ze ooit onverbiddelijk zal zijn. Neef heeft er een die langzaam maar zeker zijn immuniteit ondermijnt. Vriendin heeft van-

daag te horen gekregen dat zich in haar lijf een boos gen klaarhoudt.

Vroeger heetten deze ziekten blauwe neus, of kromme rug, of stramheid. Of als het erger werd 'iets onder de leden'. Of als het nog erger werd 'dat het niet meer goed kwam'. Vandaag kunnen we ze benoemen, we kennen ze, herkennen ze nog voor ze uitbreken, en gelukkig bestaat er ook medicatie tegen. Maar wie ze heeft, staat wel met een geboekstaafd als ernstig ziek, en kan niet anders dan zich bewust zijn van de schaduw op zijn toekomst. In hoever kijk je dan anders naar je eigen leven, kijken de anderen anders naar jou - al was het maar omdat zij weten dat jij anders naar jezelf kijkt?

Zou vriendin niet liever heel erg stram worden, dan te lijden aan een ziekte met een tot voor kort onbekende naam?

DINSDAG 13

Met David Davidse naar de opera, dat doen we al jaren. Abonnementen dwingen: zo zien we elkaar tenminste, ondanks onze drukke bezigheden. Daar komt bij dat P. een hekel heeft aan opera en David een expert is van wie ik nog steeds leer.

Siegfried van Richard Wagner, te lang voor lenzen. *Outing* van de nieuwe bril. Knik in de foyer naar kennissen, onder wie de vriendin van een vriendin. Zuinig mondje, kort grijzend haar, bril die niet echt bril wil zijn. Heel anders dan die van mij.

David blijft galant. Wacht tot de vriendin van de vriendin uit het zicht is. Fluistert me dan wanhopig toe, met een blik vol afgrijzen: 'Beloof me dat jij nooit zo zal worden!' Hoe dan wel? 'Kort grijs haar en een bril! Beloof het!' En waarom niet? Ik vind kort grijs haar wel mooi.

Maar als ik dat zeg, begint hij te gillen: 'Nee! O nee!' Slaat zijn hysterische Madame Brisétoontje aan: 'Kort haar! O, zo praktisch! Geen omkijken naar! Hoef je niet te kammen! Hoef je zelfs niet te wassen!' En het gaat onverminderd door, ook al zijn we in de zaal, schuiven we in de rij. 'Als jij durft grijs te worden, geef ik je een kleurenspeeling! En als je je haar durft af te knippen, kom ik er eigenhandig *extensions* in leggen!'

Stilte. Ik ga zitten. Hij wil dat ook, maar bedenkt zich. Blijft nog even staan, hoofdschuddend, narillend. Draait zich dan naar me toe en zegt pontificaal, voor hij zich in de rode pluche laat zakken: 'Ik ben *niet* streng. Maar *dat* moet je me beloven: *niet* kort en *niet* grijs!'

WOENSDAG 14

Niet in mijn sas. Lanterfantdag.

DONDERDAG 15

Studenten met hun eerste recensie in de opnamestudio. Hoor ze overwegend worstelen, soms ook verrassend volwassen uit de hoek komen, met wat in wezen een portret is van hun tijd.

Zie mezelf weer zitten, lange haren en korte rokken, de wereld die openklapte en ik die daar maar niet genoeg van kreeg. Jong in 1968. Een generatie van wereldverbeteraars? De wereld is er niet beter op geworden. Je wil nog wel geloven dat het kan, maar het is nu aan een volgende generatie. Jij zal het niet meer doen.

Wat wist jij op hun leeftijd, van jouw tijd, van die voor jou? Wat heb je sedertdien geleerd? Je blikveld is groter geworden: je ziet ontwikkelingen, grote lijnen, verbanden. Met je geloof is het net omgekeerd, dat is nog meer dan vroeger afgestemd op het kleine. Beginnen bij de hand die

naast je ligt, pas als je die stevig vast hebt, verder. De brede kijk, het bescheiden gebaar, zo moet het gebeuren, denk je nu. En zo volgt je aandrang om de wereld te verbeteren je eigen ontwikkeling. Meer geest en minder lichaam.

De opmars van de Jongeren, de eerste kaalslag bij de Leef-tijdsgenoten, de uitdunnende rangen van de Grote Voorbeelden. De wereld die zich in de *golden sixties* zo beloftevol ontvouwde en nu zo vervaarlijk de nieuwe eeuw in kantelt. De moeder die afscheid neemt en jij die dat van haar moet leren. Tussen verleden en toekomst, jouw heden dat je vorm moet zien te geven. De tijd is niet onbeperkt en niet alle wegen liggen open. Er is gekozen, er moet met nog meer trefzekerheid worden gekozen. Je voelt geen drempeelvrees, maar wel het scherp van de snee.

VRIJDAG 16

Luchtweginfectie, jaarlijkse traktatie. Te weinig slaap, te veel ongezonde omgevingen. Boekenbeurs, slecht geventileerde studio, opruimwoede in vochtige kelder. Activiteit bestaat voornamelijk uit bandeloos hoesten. Maar het is goed tv-kijken dezer dagen, tussen de hoestbuien door. Op één lijn met de vorming van een nieuwe regering: er wordt beterschap verwacht!

ZATERDAG 17

Idem.

ZONDAG 18

Klein Buitenland in herfsttooi. Roestbruine bladerrokken aan de voeten van de bomen. Geen loof of kleur om in te schuilen. Alleen maar een stam, een knoestige kern. Hier en daar nog een bebladerd takje. Herinnering aan hoe het

was? Vergetelheid? Steeds meer kern, steeds minder franjes. Wil ook wel boom zijn in dit park.

‘Wat elk mens moet kunnen doen, is nee zeggen tegen de realiteit en daaraan een diep soort genoeg ontlennen. Nee zeggen tegen alle baarlijke onzin om je heen. Koppigheid is het enige wat de mens kan redden. Aan de zijlijn staan is de kern van de hele zaak.’ Joseph Brodsky in een van de mooiste boeken over Venetië, *Watermark*.

Nergens was dit kleinood te vinden. Naar FNAC dan maar om het te bestellen. Niet meer te verkrijgen, meldde het baliemeisje na raadpleging van haar computer. Hoezo, niet meer te verkrijgen? Gewoon, uitverkocht en niet meer herdrukt, of ik wel besepte dat dit boek al tien jaar oud was? Tien jaar oud! Voor een Nobelprijswinnaar!

Steun aan de boekhandel is een nobel streven, maar niet in dezen. Zoektocht verplaatst naar het internet, waar voor een zeer aanvaardbare prijs een tweedehandsexemplaar werd aangeboden. Enkele dagen later zat het in de bus; bijzonder fraai uitgegeven, in perfecte staat. Gevolgd door, nog enkele dagen later, een brief van een Engels boekenantiquariaat. Of de bestelling goed was aangekomen, en of ze beantwoordde aan onze verwachtingen?

MAANDAG 19

‘Fastfood schaadt de culturele gezondheid.’ / ‘Dwang ontwikkelt culturele smaak. Forceren moet!’ / ‘Beeldende kunst is niet verteerbaar voor kinderen. Alles op zijn (leef)tijd.’ / ‘Iedereen lust een bekende kop. Is daar iets mis mee?’

Aan de hand van deze vier stellingen moeten twee panels het tegen elkaar opnemen op het Aperitief van de Kinderconsul, Gerda Dendooven. Het lot beslist in welk kamp de panelleden terechtkomen, dus moeten wij argumenten zowel pro als contra zoeken. Argumenten vinden is niet

moeilijk, kwestie van advocaat van de duivel te spelen. Die argumenten met verve verdedigen, ook als je er niet achter staat, is heel andere koek. Weet plots weer waarom ik na mijn rechtenstudies niet aan de balie ben gegaan. Zeer begaan met rechtvaardigheid, maar geen talent om tegen mijn aard in te spreken. Om maar te zwijgen van de vormelijkheid, het juridische jargon!

Op de trein naar Brussel met journaliste en collega-pannellid Jelle van Riet. Als in Bozar ook Vitalski zijn opwachting maakt, is Jelle danig ontstemd. Hij heeft naar een populair tijdschrift het nieuws over haar relatie met Helmut Lotti gelekt. Maar Vitalski houdt zich van de domme of is zich van geen kwaad bewust, want hij begroet ons allebei even hoffelijk en gaat na afloop met Jelle mee lunchen. Ik pas, wegens nog niet kiplekker en met mijn gedachten bij andere zenuwknopen. Die van P., die morgen een ruginfiltratie krijgt. Die van het stiefzusje...

DINSDAG 20

Eerste poging. Dokter steekt de naald in het zenuwkanaal, verpleegster bedient de elektrische stroomtoevoer. Blijkbaar raakt de naald geen gevoelszenuw maar een motorische zenuw, want P. schopt de verpleegster naar de andere kant van de kamer. Na duizendvoudige excuses tweede poging. Ditmaal gedraagt P. zich keurig, hij voelt alleen maar helse pijn. 'Mooi zo!' vindt de dokter. 'Dank je wel, Ilse, zet de stroom maar af.' Verpleegster vergist zich en draait knop volledig open in plaats van dicht. De gelijknamige film indachtig, zal P. haar voortaan aanspreken als *Ilse, Wolvin van de SS*. In het ziekenhuis zijn ze wel in voor dat soort humor.

WOENSDAG 21

Net als miljoenen andere vrouwen, schilder ik mijn gezicht. Al noem ik het steeds vaker plamuren dan schilderen, dat lijkt me toepasselijker voor restauratiewerk. Terwijl écht schilderen je pas jong houdt, blijkt uit een televisiereportage over Pierre Alechinsky, van wie in Brussel een overzichtstentoonstelling loopt. Tachtig jaar, en elke dag gaat hij nog naar zijn atelier.

Zo ook Robert Rauschenberg, lees ik nu. Maar diens nieuwe schilderijen staan wel vol horloges en uurwerken, vervormd alsof er water overheen spoelt, of ze aan het smelten zijn. Zelfs een oude schilder die jong van hart is, ontnapt niet aan het besef dat tijd niet stilstaat en, in tegenstelling tot wat wij denken, evenmin stipt is.

Tijd is vloeibaar, soms duurt hij eindeloos en soms gaat hij razendsnel, en hij gaat steeds sneller voor de eindeloosheid voorgoed aanbreekt. Of: opnieuw aanbreekt, want bij diezelfde eindeloosheid is het ooit begonnen. Tijd kan je niet vatten, maar hij vat jou.

DONDERDAG 22

Sms-verkeer. Marie, de oudste van mijn broer, wordt zestien.

Ik: wat wil je graag als cadeautje?

Zij: zal er eens over denken. *Sixteen, here I come!*

Ik: denk niet te lang na, of je bent zeventien.

Ook een verschil in tijdsbeleving.

VRIJDAG 23

Ze is een echt ratje. Klein en mager, kort zwart haar, altijd in de weer. Achter in de dertig, moeder van drie kinderen, manager van het jaar. Ze zegt dat haar kinderen haar zoveel energie geven dat ze het helemaal geen opdracht vindt

om werk en gezin te combineren, en neemt gehandicapten in dienst voor werk dat net zo goed door hen kan worden gedaan. Inge Geerdens sponsorde al een wielerploeg met haar firmanaam op hun gespierde billen, nu sponsort ze ook de PEN-prijs. Wij zijn daar heel blij mee en zij is heel blij met de laureaat - ze vindt Rodaan Al Galidi 'een zalige gast!' Het is een vreemd stel als je zo samen ziet, de Vlaamse topmanager en de Iraakse vluchteling. Maar ze kunnen het duidelijk met elkaar vinden. Zalige gast en straffe madam.

De prijs wordt uitgereikt op het PEN-dispuut over religie en literatuur in het Vlaams-Nederlandse Huis deBuren. Moderator Rik Pinxten blijft de hele avond koppig bij zijn stelling: religie, meer bepaald de drie boekgodsdiensten, heeft afgedaan als inspiratiebron voor literatuur. Panelleden protesteren, zwaaien met hun eigen religieuze ervaring, met auteurs als Jan Siebelink en Willem Jan Otten. Vernietigende bijdrage van de Marokkaanse schrijver Farid Laroui over de vijandige verhouding tussen islam en letteren: 'Toegelaten zijn alleen de Koran, commentaren op de Koran en commentaren op de commentaren op de Koran. Zolang de islamitische wereld gebukt gaat onder een permanente index - en om elke hoek is er wel een imam aanwezig - heeft de roman weinig toekomst. Ofwel leg je je daarbij neer ofwel verzet je je, maar dan loop je het gevaar in botsing te komen met de orthodoxie en weet je niet wat je te wachten staat. Het islamisme doodt de literatuur.' Zo optimistisch als mij de aanblik van Inge en Rodaan maakt, zo pessimistisch word ik hiervan.

ZATERDAG 24

Stiefzusje weer beetje beter. Fout in het vormpje tijdelijk hersteld. Kortstondig oponthoud als toekomst.

ZONDAG 25

Nog nooit zijn er zoveel natuurrampen geweest als nu. Storm en hoogtij worden aangekondigd, in Antwerpen wordt de waterkeringsmuur gesloten. Voor zich donkergrijze wolken opstapelen, breekt nog even de zon door. Maak ontbijt, ruim tafel af, laat wasmachine draaien, knip verwelkte dahlia's weg en snoei hortensia's. De tijd die overblijft is om te schrijven. Denk: het zou omgekeerd moeten.

Vroeger deed ik al die dingen ook. Maar meer tussendoor, lijkt me. Misschien deed ik ze sneller, in elk geval minder aandachtig. Nu dek ik met zorg de ontbijttafel in plaats van een snelle mueslihap naar binnen te schrokken. Ruik ik nadrukkelijk de schimmel in de kelder waar de wasmachine staat. Zie ik elke breuk in het wolkendek, de roestige vlekken op de brosse dahliastengels, een slakje dat zich op een tak heeft genesteld, twee meesjes die rond de berkenboom fladderen.

Als ik zeg dat het omgekeerd zou moeten, bedoel ik niet dat ik dit zou willen missen. Maar de som van die zich steeds herhalende bezigheden - koken, wassen, tuinieren - brengt me wel het besef bij van hoeveel tijd hieraan opgaat. Doet mij de vraag stellen wat essentieel is: dit op in stand houden gerichte beredderen, of creativiteit die zich alleen maar kan ontplooien als iemand dat beredderen op zich neemt. Iemand: een levenspartner, een meid in adellijke dagen, mijn ondertussen niet schrijvende ik...

MAANDAG 26

Met moeder hele namiddag bij de oogarts. Haar zicht is niet meer goed, ze denkt dat ze een nieuwe bril nodig heeft. Het consult vindt plaats in de privékliniek waar ze meer dan tien jaar geleden een dubbele staaroperatie heeft ondergaan. Over dat resultaat was ze heel tevreden, en dat ze

bovendien een video-opname meekreeg van de ingreep, gold in haar herstelde ogen als bewijs van professionaliteit. Heb daar na vandaag mijn twijfels bij.

De privékliniek is behoorlijk uitgebreid. Meer lokalen, meer personeel, een groter aanbod, behalve oogzorg ook plastische chirurgie. Moeder moet een batterij tests ondergaan en voor elk van die tests is het aanschuiven. Bij een van de tests krijgt ze een vloeistof in de ogen en vrijwel meteen daarna klaagt ze over een branderig gevoel. Dat is heel normaal, wordt haar verzekerd, maar zij is er niet helemaal gerust op. Na afloop blijkt de test mislukt, maar gelet op haar klachten zal men die niet meteen herhalen. Haar ogen mogen eerst tot rust komen. Nieuwe afspraak.

Niets zo leuk als estafettelezen. Boeken die je op het spoor brengen van andere boeken, luikjes die blijven openklappen. Hoe mij de autobiografie aanwaaide van Louisine Havemeyer, notoire Amerikaanse verzamelaarster en op latere leeftijd sufragette, weet ik niet meer. Maar die leidde me op haar beurt naar de biografie van haar artistieke raadgeefster en landgenote Mary Cassat. Cassat bracht het overgrote deel van haar leven door in Frankrijk en bewoog zich in de kringen van de impressionisten. Ze was zelf een niet onverdienstelijke schilderes, op wier werk helaas werd neergekeken, wegens zogenaamd typisch vrouwelijke onderwerpen. Moeders met kinderen, huiselijke taferelen...

Dat beide vrouwen echt wel verder keken dan huis, tuin en keuken, blijkt overvloedig uit hun correspondentie. Mary Cassat in 1941 aan Louisine Havemeyer: *'The great drama is opening around us! How will it all end? Possibly in a United States of Europe?'* Een eeuw wanhoop en hoop in één zin - nou ja, drie. Leg beide biografieën naast elkaar en er ontvouwt zich een panorama van een eeuwwisseling,

een ommekeer in het leven van vrouwen, een omwenteling in de kunst.

DINSDAG 27

Tot in het diepst van mijn ziel geschokt door de laatste *Mekka*-aflevering. Dorpsonderwijzer herinnert zich dat er, toen hij jong was, in zijn dorp niet één meisje gesluierd rondliep. Nu draagt zelfs zijn dochter een sluier, zij staat erop en hij vindt dat goed, anders was ze in het dorp de enige zonder. Zijn laatste avond brengt Jan Leyers door bij een Saoedisch-Amerikaans echtpaar dat al achtentwintig jaar getrouwd is. De Amerikaanse vrouw krijg je pas helemaal aan het eind te zien, een toren van zwart textiel tussen man en zoon. Hijgend en handenwrijvend verklaart ze dat ze hiervoor gekozen heeft en dat ze heel gelukkig is. Haar Saoedische man herhaalt dat, stralende glimlach in ontbloot gezicht: zij zijn één grote, gelukkige familie. Twee lichaamstalen, en ik vertrouw geen van beide.

Hoofddoeken. Ik raak er maar niet uit. Geen discussie die er niet binnen de kortste tijd over gaat. Tijdens de Literaire Lente hadden we het er voor een optreden aan tafel ook over. De partner van Connie Palmén vond ze wel mooi, die moslimmeisjes met hun strak ingepakte hoofdjes. Ik legde hem mijn twijfels voor: ik heb geen probleem met een gehooftdoekte loketbediende, maar mag er niet aan denken dat die dracht verplicht zou worden, zodra een democratisch verkozen meerderheid vindt dat de staat moet steunen op religieuze wetten die haar voorschrijven. Naast mij zat Connie overtuigd te knikken; haar instemming bleek overduidelijk uit de opdracht die ze achteraf in mijn exemplaar van *Lucifer* schreef.

Steeds weer diezelfde tweespalt. In de ogen van westerse mannen is de hoofddoek verleidelijk, in die van westerse

vrouwen een mogelijke aanslag op hun vrijheid. Dat mannen een hoofddoek aantrekkelijk vinden begrijp ik heel goed, zeker als daar een bedwelmende, geraffineerd opgemaakte blik onder staat. Maar was het nu niet de bedoeling dat ze dat net *niet* zouden vinden, omdat die schoonheid voorbehouden moet blijven aan een van hen?

Heb altijd gevonden dat vrouwen gelijke rechten moesten hebben. Heb mezelf altijd beschouwd als feministe, en denk dat ik dat nog steeds ben. Maar nu word ik in naam van datzelfde feminisme geacht op te komen voor mijn zusters die hun hoofddoek zien als een teken van zelfbeschikking, te begrijpen dat Ann Martens in de Gentse gemeenteraad voor het verbod heeft gestemd en vervolgens huilend de zaal heeft verlaten, omdat ze het gevoel had moslima's in de steek te laten.

Voor iemand die is opgegroeid in de jaren zestig, die vond dat je met iedereen moest kunnen vrijen omdat liefdevolle lust vanzelfsprekend is, dat je desnoods in je blootje over straat moest kunnen lopen, omdat een lichaam puur natuur is, is dit een beangstigende weg terug.

Gelukkig is er die andere politieke crisis om me eraan te herinneren waar de prioriteiten liggen, in Brussel-Halle-Vilvoorde namelijk, en niet elders.

WOENSDAG 28

Mensen interviewen die wat te vertellen hebben, mij vooraf uitgebreid verdiepen in hun werk: van mijn (teruggeschroefde) journalistieke activiteiten doe ik dit het liefst. In Israël staat Abraham B. Yehoshua op één lijn met auteurs als Amos Oz en David Grossman. Zijn bekendste boek is *Mijnheer Mani*. Zijn nieuwste, *De bevrijdende bruid*, schetst een fascinerend beeld van het Arabisch-Joodse leven

in Israël. Maar het is een flinterdun essay, *Kijken in de spiegel*, dat mij het meest aan het denken heeft gezet.

Daarin stelt Yehoshua dat de diaspora heeft geleid tot een identiteitsprobleem, dat op zijn beurt een voedingsbodem vormde voor antisemitisme. Terwijl andere volkeren hun identiteit ontleen aan een staat (ik ben een Belg), hebben Joden er uit vage religieuze en mythische factoren een bij elkaar gesprokkeld (ik ben een Jood, maar wat betekent dat nu precies?). Die grotendeels imaginaire en allesbehalve eenduidige identiteit heeft hen door de geschiedenis heen bijzonder kwetsbaar gemaakt, in het bijzonder bij diegenen die zelf aanhikken tegen een identiteitsprobleem, cfr. Duitsland aan de vooravond van WO II. Onnodig te zeggen dat deze stelling de auteur niet bepaald populair heeft gemaakt, en al helemaal niet bij de Amerikaanse Joodse gemeenschap. Want wat hij in wezen zegt is: houd op met dat zweverige gedoe dat nergens op slaat, als je zo nodig Jood wil zijn, ga dan naar Israël (al heeft hij ook bij die staat zijn bedenkingen, maar dat is dan weer een ander verhaal). Want een volk zonder land is geen minderheid, maar een gemeenschap van buitenstaanders.

Afgaand op de nijldige aanvallen waarvan Yehoshua het mikpunt was, de felle debatten die rond zijn opvattingen zijn gevoerd, verwacht ik een scherpe toon, de nodige agressie. Ook al omdat een groot deel van het publiek in het Zuiderpershuis, waar het interview plaatsvindt, bestaat uit Antwerpse Joden. Maar Yehosua blijft de minzame man met wie ik enkele uren tevoren bij een etentje kennismaakte, bedaard maar onomwonden staft hij zijn mening, beantwoordt hij de vragen.

Zijn pleidooi voor secularisatie, tegen het religieuze blok in dat attributen van een normale staat - grondgebied, taal, politieke structuur - ziet als een bedreiging voor zijn voort-

bestaan, gaat veel verder dan Israël en het Jodendom. Het is net zo goed een antwoord op elk godsdienstig fundamentalisme en de hypotheek ervan op vrede. Waarom wordt er niet beter en vaker naar deze man geluisterd?

Toen ik hem daarstraks met zijn vrouw aan tafel zag zitten, met die tedere gewenning die me bij oudere stellen zo ontroert, daagde het mij dat het echtpaar tegenover mij model had gestaan voor dat uit het boek. De even heftige als hilarische scènes tussen de twee hoofdpersonen, hun voortdurend balanceren tussen verlangen en irritatie, de woordenloze blikken die ze elkaar toewerpen tijdens een concert: is dit liefde op zijn best, aangepast aan de realiteit, maar zonder in te boeten aan hartstocht en diepgang?

Als ik het hem tot slot vraag, knikt Yehoshua: ja, dat vindt hij wel, en ook dat stellen het tegenwoordig veel te vlug opgeven. Van de grote wereld verschuift het gesprek zo naar de kleine, intiemere wereld. Maar veel verschil is er tussen die twee bij nader toezien niet. Voor elkaar kiezen is geen makkie, maar wel het mooiste dat er is.

Boeken signeren, nog een muntthee, en dan verdwijnen ze in de nacht. Arm in arm, lichtjes mopperend op het hotel dat ze toch een beetje ondermaats vinden. Twee oudere mensen, gesteld op rust en comfort. Maar geen rust in het denken, geen comfortabele meningen. Zo mag ik hen graag, zo zou ik ook wel willen.

DONDERDAG 29

Met een pijnlijk vertrokken gezicht maakt Charl-Pierre Naudé de deur open. *Sjaalpierre* (uit te spreken op z'n Engels!) is ietsje groter dan mijn moeder en zijn koffer is meer dan half zo groot als hij. Toen hij hem daarnet naar beneden wilde dragen, is hij met bagage en al van de trap gedonderd. Met een verlegen lachje wijst hij naar het gat

in de balustrade en overhandigt me de spijl die hij in zijn val heeft meegesleurd. 'Ik denk dat ik morgen helemaal blauw ben!' Dat wordt een helse terugreis!

VRIJDAG 30

Waarom wordt toch zo driftig gestreefd naar perfecte lijven? Waarom worden onvolkomenheden weggefotoshoot als het juist die onvolkomenheden zijn die fascineren?

Kijk naar de foto van de niet meer zo jonge vrouw. Blonde krullen rond een gelijnd gezicht, slanke hangarmen naast dito lichtjes uit elkaar staande benen, nog een taille maar ook al een buikje. Borsten die best mogen gezien worden, in streepje geschoren schaamhaar, piercing in de navel. Knobbelvoeten die hebben gestaan en gegaan. Een lijf dat heeft geleefd.

Naar dat lijf kan ik blijven kijken. Op jonge lijven ben ik snel uitgekeken. Jonge lijven zijn mooi en glad maar banaal. In een lijf als dit liggen hele verhalen opgeslagen - dat weet je, ook al ken je ze niet. Misschien is het zelfs beter ze niet te kennen, dan kan je ze verzinnen. Misschien kijk ik daarom zo graag naar dat lijf.

Mijn verhaal ken ik. Zoals die vrouw in de lens kijkt, zo kijk ik naar mezelf in de spiegel. Weliswaar niet elke dag, maar wel op die dagen waarop ik mezelf wil tegenkomen. Toen ik een nagenoeg volmaakt lijf had, was ik me daar niet van bewust. Nu ik dat niet meer heb, ben ik me daar wel van bewust, wil ik dat ook zijn. Dit is wat er van mijn lijf is geworden.

Eerlijk. Getekend en toch weerbaar. Bij de foto van deze vrouw fascineert en ontroert me dat. En bij mezelf? Geen blik is zo ongenadig als je eigen blik. Kijk ik ook daarom zo naar die foto? Omdat ze mij genade schenkt?

Vlees is het mooiste, heet het boek. Elisabeth Broekaert maakte de naaktfoto's, Bart Moeyaert selecteerde er de gedichten bij. In een interview citeert hij uit een ander boek, *Waar je valt* van M.J. Hyland. 'Als je tegen de stilte kunt, heb je veel zelfvertrouwen. Dat komt ook goed over, een zin zeggen en daarna zwijgen.' Dat hij dat zo ongelooflijk juist vindt, zegt Bart. Blijven babbelen, is je een houding geven. Stoppen is zijn.

Bij M.J. Hyland is het een elfjarige jongen die dit zegt. Sta vaak in bewondering voor het zelfvertrouwen van jonge mensen. Die zekerheid waarmee ze durven zijn hoe ze zijn en doen wat ze willen. Als ik mijn ouders één ding verwijt, dan is het dat ze dat niet hebben aangemoedigd. Me onvoldoende hebben gestimuleerd om uit te zoeken wie ik was en wat ik wilde. Me integendeel hebben voorgehouden hoe ik hoorde te zijn, wat ik geacht werd te doen.

Allicht was dat een overlevingsstrategie, voor wie niet bepaald uit een riant milieu kwam, zoals zij. Je conformeren verzekert je van een plaats in de samenleving, dat is een antropologische en sociologische wetmatigheid. Zelf heb ik het, zodra ik me bewust werd van dat mechanisme (en dat heeft helaas te lang geduurd), altijd beschouwd als tijdverlies.

Mijn vader is er niet meer. Mijn moeder is nu mijn kind, zij moet zich nu conformeren aan mijn wensen. Voldoende slapen, voorzichtig zijn, haar pillen slikken, geen sleutels laten rondslingeren. Ik ben vrij om te doen wat ik wil en te zijn wie ik ben. Daar moet ik nog even zien achter te komen. Dan kan ik ook zwijgen.

December 2007

ZATERDAG 1

Kaal hoofd, donkere weke ogen, melancholische glimlach. Ilja Tschlaki is de voormalige Sovjet-Unie ontvlucht in het kader van de speciale immigratieregels, waarmee Duitsland zijn schuldgevoel over de Holocaust heeft afgekocht. De toevloed van tienduizenden van deze *Kontingentflüchtlingen* leidde tot een verdrievoudiging van de Joodse populatie in Duitsland en, zoals een commentator het ooit omschreef, ‘een Joodse renaissance op de meest onwaarschijnlijke plaats’.

In 2002, goed tien jaar na de invoering van het statuut, bleken meer Sovjet-Joden de wijk te nemen naar Duitsland dan naar het Beloofde Land. Dat zat Israël hoog: het tekende bij Duitsland protest aan en verwierp de term ‘vluchteling’, aangezien Joden een eigen staat hadden. In Duitsland, waar de Joodse gemeenschap intussen kreunde onder de financiële implicaties van solidariteit met de nieuwkomers, vroeg de voorzitter van de Centrale Joodse Raad zich af of al deze inwijkelingen wel echt Joods waren. Bondskanselier Helmut Kohl reageerde vertwijfeld: ‘Als ik Joden toelaat in Duitsland, verwijt Israël me dat ik de Israëlische nationale veiligheid ondermijn, als ik hen niet toelaat, word ik ervan beschuldigd een Duitse antisemiet te zijn.’ Als dat geen illustratie is van Yehosua’s theorie!

Tegenwoordig woont Ilja met vrouw en elfjarig dochtertje in Berlijn. Tot dusver heeft hij vooral scenario’s en theater geschreven, maar in de Schrijversflat wil hij zich wagen aan een bundel korte kindersprookjes. Zoals steeds, maken we meteen na de aankomst van onze gast een intro-

ductieritje door de stad. In de Joodse wijk, waar chassidim met lange zwarte jassen en grote bonthoeden kuieren, kan hij zijn ogen niet geloven. Hier wil hij heen, meteen!

ZONDAG 2

Had nog zo gezworen me er niet over op te winden, zeker niet op een gezellig etentje bij vrienden. Maar als de politieke toestand ter sprake komt, welt toch weer de woede op, glijd ik zowat onder tafel van plaatsvervangende schaamte. Dat het land al zes maanden niet wordt geregeerd, dat dit vacuüm miljarden kost en ik niets geloof van die zogenaamde zorg om 'de mensen' - tot daaraan toe! Maar dat voor de zoveelste maal een van die taalgrensincidenten wordt opgeklopt, die in het verleden ook altijd in de koelkast zaten, klaar om tevoorschijn te worden getoverd als een partij moest scoren en/of een regering vallen, is toch hemeltergend? En dat op zo'n prullarium een discours wordt geënt van 'wij' en 'zij', dé Vlamingen tegen dé Walen, met hun cliché-eigenschappen en clichéverwijten, is zonder meer misdadig. Dit is het soort taal dat tot veel ergere dan verbale vijandelijkheden leidt, in landen waar geen miljarden kunnen worden gependeed aan politiek geklungel. Als wij niet zo rijk waren, vochten wij nu.

MAANDAG 3

Een van die schitterende afleveringen van *In Europa* van Geert Mak. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd 40.000 km aan loopgraven aangelegd, de omtrek van de aarde. Als een hele natie zich terugtrekt in loopgraven, kunnen conflicten letterlijk over de hoofden van 'de mensen' heen worden uitgevochten.

DINSDAG 4

Twee lezingen in Laakdal, voor leerlingen van het vijfde leerjaar. Over schrijven, hoe boeken groeien, *Sam en Olikonijneendpauwpanter*. Vragenuurtje. Jongen steekt vinger in de lucht: hoe oud wordt een olifant? Ik antwoord. Jongen knikt voldaan. Andere jongen steekt vinger in de lucht: hoe oud bent u? Ik antwoord. Andere jongen knikt, lichtjes verdwaasd. Er valt een bodemloze stilte. Is een schrijfster van bijna zestig in de ogen van elfjarigen net zo prehistorisch als een olifant?

WOENSDAG 5

Sms-verkeer met Marie, aflevering 2. Onderwerp: nog steeds haar verjaardag.

Ze wil graag laarzen, maar haar budget is ontoereikend.

Zij: of het ook 'gewoon geld' mag zijn?

Ik: of 'ongewoon geld' ook goed is?

DONDERDAG 6

Bel aan. Moeder doet niet open. Telefoon. Moeder antwoordt niet. Dan maar met mijn sleutel naar binnen. Het appartement baadt in duisternis, op het flauwe licht van de dampkap na. Ze staat voor het aanrecht en roert in een aarden pot. Daarin zwemmen, in overdadig veel boter en ui, wortelen. Alle mogelijke formaten kriskras door elkaar. Schijfjes, halve, hele.

'Maar moeder, wat doe je nu?' Dan zie ik de scherven van de witte porseleinen kom op het aanrecht, de slinger van blauwe vuiniszakken op de keukenvloer. 'We worden verwacht op het verjaardagsfeestje van je kleinkind. Was je dat vergeten?'

'O, maar ik ben zo klaar, hoor!', en alsof dat allemaal doodnormaal is, wiegt ze naar haar slaapkamer om een jas

aan te trekken. De scherven en de plastic zakken ziet ze niet. De pot blijft staan pruttelen op het vuur.

VRIJDAG 7

Interview voor het alumnitijdschrift van de Universiteit Antwerpen. Prof. Guido De Brabander, specialist in cultuurmanagement, over wenselijkheid en mogelijkheid van een literaire agent. Hij legt me een eenvoudige rekensom voor: bij een productie van één roman per jaar, waarvan er tweeduizend worden verkocht voor € 18 per stuk, is 10 procent auteursrechten te weinig om van te leven. ‘Dus zal een auteur, bij gebrek aan een ander beroep, zijn inkomen moeten aanvullen met nevenactiviteiten: lezingen, journalistiek, columns, performances...’ Dat niet iedereen al die verschillende competenties in zich draagt, begrijpt hij wel. Dat een uitstekende schrijver daarom geen uitstekende marktkramer of manager is, ook. ‘Auteurs zijn geïnteresseerd in hun product, niet in de context er rond, dat merk ik telkens weer.’

Allicht. Daar gaat het toch in wezen om, daar word je toch schrijver voor! Als ik volop in een boek zit, wil ik ook liefst alleen daarmee bezig zijn. Optreden, iets in de zijlijn schrijven, kan verfrissend zijn. Maar cijfers liggen mij niet en als handelsreiziger deug ik niet. Als iemand anders dat in mijn plaats kon doen, zou dat een pak van mijn hart zijn. En zo ken ik er velen.

Alleen, wie wil literair agent worden, als aan een auteur zo weinig te verdienen valt? Hoewel, vindt mijn gesprekspartner, als er plaats is voor zo iemand, dan wel vandaag. ‘Nooit eerder zijn er zoveel tournees en festivals geweest, zoveel kansen voor literaire performers. Zelfs een live literair boekenprogramma oogst nu groot succes. En een klein binnenland kan toch ook een groot buitenland hebben;

met mode of popmuziek is Vlaanderen óók doorgebroken.' Tja, als je het zo bekijkt...

ZATERDAG 8

Klein Buitenland. Het valt me op hoeveel oudere mensen hier rondwandelen. Ze houden elkaar wankelend bij de arm, steunen op stokken, schuifelen. Valt me dit op omdat ze - de vergrijzing, jazeker - talrijker worden? Of komt het doordat ik daar zelf naar op weg ben? Begin ik door dit dagboek anders te kijken? Kijken om heftiger nee te zeggen? Om niet te berusten?

ZONDAG 9

Zonmens. Lichtmens. Geen wintermens, geen donkere-dagenmens. Ter compensatie K-3-mens: knuffels, knusheid, kaarsen.

MAANDAG 10

Toen wij in het stadscentrum woonden, boven de schoenenzaak waar mijn moeder werkte als verkoopster, verhuurden mijn ouders kamers ter aanvulling op hun krappe inkomen. Een van de studenten die bij ons zijn intrek nam, was een blozende Kempenzoon, Pol De Loore. Enkele jaren later huwde hij een iets oudere dame, en zo leerden wij Zefa kennen. Even fijn van inborst als kloek van uitborst, even hartelijk als vastberaden. Elk jaareinde stuurde ze ons haar zelf geschreven en vormgegeven wensen. De hoge, smalle kaarten haalde je er in de stapel gelegenhedspost zo uit. Mijn moeder was niet de enige die ernaar uitkeek.

Naar aanleiding van Zefa's vijfentachtigste verjaardag zijn die *Nieuw Jaar Wensen* nu gebundeld. Met moeder naar het gemeentehuis van Retie, waar het boekje wordt gepresenteerd. Poëtische overwegingen, bij de wereld en

bij Zefa's persoonlijke leven, een beetje belerend en almaar weemoediger. Zelf spreekt ze van 'mijmeringen bij de tijd': hoe het zou moeten, hoe het is.

Haar echtgenoot is al jaren dood. Hun kinderen, met wie ik nog samen heb gespeeld, herken ik voornamelijk aan hun overgeërfde blos. Veel onbekende gasten op het gemeentehuis - familie, vrienden, kennissen, politieke relaties van Zefa, die een tijdlang CVP-senator was. Maar tot mijn verrassing ook enkele vertrouwde gezichten, die in heel andere omstandigheden eerder mijn pad hebben gekruist.

Het voorwoord bij de bundel is geschreven door Patricia Lasoen, dichteres en echtgenote van auteur-advocaat Jean-Pierre Dumoulin, met wie ik samen in Gent rechten gestudeerd heb. Het ontwerp is van Louis Van den Eede, veelbekroond vormgever van kunstboeken en jarenlang een collega op de krant. Het boek wordt gepresenteerd door Jo Gisekin, dichteres en echtgenote van bibliotheekconservator Ludo Simons. En er wachten mij nog meer verrassingen: in de loop van de avond verneem ik dat Zefa de Loore de dochter is van de molenaar van Retie en Jo Gisekin die van Stijn Streuvels. Dat wist ik helemaal niet!

Zefa zal een exemplaar van haar boek voor me signeren. Ze kijkt naar me op, pen in de aanslag. 'Wat zal ik voor jou schrijven?' Blijft kijken, denkt diep na en zegt dan, bedachtzaam knikkend: 'Jij hebt toch echt heel hard gewerkt, hé?' Terwijl zij zich overduidelijk laat inspireren door haar waardering voor mijn noeste arbeid, voel ik alles in mij in opstand komen. Ik wil helemaal niet degene zijn die heel hard heeft gewerkt, ik wil degene zijn die zorgeloos genietend door het leven is gehuppeld. Een gezegend gelukzakje wil ik zijn!

DINSDAG 11

Champagne! De Rijksdienst voor Pensioenen vraagt mijn rekeningnummer en zal mij laten weten wanneer ik daarop de eerste uitbetaling mag verwachten. Herinner me dat een vriendin in huilen uitbarstte toen ze haar 60+-kaart in de bus kreeg. Bij mij voelt het meer alsof mijn pubertijd eindelijk achter me ligt.

De brief gaat in de groene map. In die map zit mijn hele parcours van de ene loopbaan naar de andere, van de journalistiek naar het schrijven. Beschouw dit (met dank aan wie mij geholpen en gestimuleerd heeft) als een van de betere stappen in mijn leven. Na het afbreken van mijn eerste en enige huwelijk, welteverstaan. Maar tot dat inzicht ben ik iets sneller gekomen.

WOENSDAG 12

Droom. Het gebouw heeft iets Zwitserigs kneuterigs, met Elzasser vakwerk, genre Liberty's in Londen. Links van de deur voert een trap naar een overloop boven de ingang. Vandaaruit zie ik door het raam de binnenplaats, verbluffend turkooisblauw met ramen in een even felle maar donkerder tint. En over die grote binnenplaats, die mij herinnert aan de koranscholen van Oezbekistan, stapt een vrouw met een frêle blauwe, sidderende sluier.

Wakker. Boven het gordijn aan de tuinkant loopt een warme koperen streep. Stap uit bed en trek het gordijn open: de herfstzon omkranst precies de roestige kruin van de berkenboom, als was er een spot op gericht.

Een weelde van kleuren, mij bij het begin van de dag zomaar toegewaaid. Vasthouden!